

να αντέξει σε λεπτομερειακή κριτική. Το ίδιο απαλλακτικό βούλευμα ισχύει για το συντομότερο άρθρο της Άνας Μανρολέων, «Η αναβίωση του αρχαίου ελληνικού δράματος στην Ελλάδα του 19^{ου} και 20^{ου} αιώνα (σσ. 109 εξ., αγγλικά σσ. 121 εξ.). Η σχετική με το θέμα βιβλιογραφία σε καμιά περίπτωση δεν είναι εξαντλητική. Αλλά η αρετή του τόμου έγκειται στο πλούσιο οπτικό υλικό που προσφέρει. Οι φωτογραφίες, μακέτες, τα σκίτσα κτλ. ομαδοποιούνται κατά τραγωδία και παρατίθενται σε χρονολογική σειρά, ανάλογα με το έτος της παράστασης. Για κάθε τραγωδία υπάρχει ένα σύντομο εισαγωγικό σημείωμα. Κάτω από κάθε φωτογραφία αναγράφονται τα στοιχεία της παραστασιογραφίας. Η παρουσίαση ξεκινάει με τον Αισχύλο: *Ικέτιδες* (σσ. 133 εξ.), *Πέρσες* (σσ. 139 εξ.), *Προμηθεύς Δεσμώτης* (σσ. 163 εξ.), *Επτά επί Θήβας* (σσ. 185 εξ.), *Ορέστεια* (σσ. 199 εξ.), συνεχίζει με τον Σοφοκλή: *Αντιγόνη* (σσ. 235 εξ.), *Αίας* (σσ. 257 εξ.), *Οιδίπους Τύραννος* (σσ. 263 εξ.), *Ηλέκτρα* (σσ. 285 εξ.), *Τραχίνια* (σσ. 313 εξ.), *Φιλοκτήτης* (σσ. 323 εξ.), *Οιδίπους επί Κολωνώ* (σσ. 333 εξ.), *Αλχηστis* (σσ. 341 εξ.) και τελειώνει με τον Ευριπίδη: *Μήδεια* (σσ. 351 εξ.), *Ηρακλείδα* (σσ. 393 εξ.), *Ιππόλυτος* (σσ. 399 εξ.), *Ανδρομάχη* (σσ. 409 εξ.), *Εκάβη* (σσ. 415 εξ.), *Ικέτιδες* (σσ. 429 εξ.), *Ηρακλής Μανόμενος* (σσ. 435 εξ.), *Ιων* (σσ. 414 εξ.), *Τρωάδες* (σσ. 449 εξ.), *Ιφιγένεια η εν Ταύροις* (σσ. 469 εξ.), *Ηλέκτρα* (σσ. 483 εξ.), *Ελένη* (σσ. 493 εξ.), *Φοίνισσα* (σσ. 501 εξ.), *Ορέστis* (σσ. 509 εξ.), *Ιφιγένεια εν Αυλίδι* (σσ. 517 εξ.), *Βάκχαι* (σσ. 529 εξ.), *Ρήσος* (σσ. 549 εξ.), *Κύκλωψ* (σσ. 563 εξ.). Περιστό να τονισθεί, πως το ξεφύλλισμα και μόνο είναι ένα συναρπαστικό ταξίδι στην ιστορία του ελληνικού θεάτρου του 20^{ου} αιώνα. Ο τόμος κλείνει με βιογραφικά σημειώματα για τους σκηνοθέτες (σσ. 375 εξ.), τους σκηνογράφους – ενδυματολόγους (σσ. 595 εξ.), τους μουσικούς (σσ. 607 εξ.), τους μεταφραστές (σσ. 613 εξ.), τους χορογράφους (σσ. 621 εξ.), τους ηθοποιούς (σσ. 631 εξ.), με μια πολύ σύντομη βιβλιογραφία (σ. 659), με κατάλογο των συντελεστών και με ευχαριστίες.

Ως προς τα κριτήρια επιλογής των παραστάσεων η συντακτική ομάδα οδηγήθηκε μάλλον από το ίδιο το φωτογραφικό υλικό. Μένει όμως συζητήσιμο, αν στην περίπτωση της *Μήδειας* π. χ. έπρεπε να συμπεριληφθεί και η όπερα του Cherubini και η διασκευή του Heiner Müller, γιατί τότε ανοίγεται η πόρτα και για άλλες διασκευές. Ο *Κύκλωψ* ίσως θα είχε καταλληλότερη θέση σ' έναν ανάλογο τόμο για την κωμωδία· ως μέρος της τετραλογίας όμως μπήκε εδώ. Ο βαθμός πληρότητας της παραστασιογραφίας αυτής είναι εύκολο να ελεγχθεί από το παραστασιολόγιο των τραγωδιών στις εκδόσεις *Επικαιρότητα*. Αλλά η στοχοθεσία του λευκώματος έγκειται στη γνωριμία ενός ευρύτερου αναγνωστικού κοινού με ένα από τα σημαντικότερα κεφάλαια της ιστορίας του νεοελληνικού θεάτρου. Και αυτός ο στόχος επιτεύχθηκε.

ΒΑΛΤΕΡ ΠΟΥΧΝΕΡ

La verbe et la scène. Travaux sur la littérature et le théâtre en l'honneur de Zoé Samara. Texte réunis et édités par Aphrodite Sivetidou et Athanasia Tsatsakou, Honoré Champion éditeur, Paris 2005 (Colloques, congrès et conférences sur la Littérature Comparée 8), σελ. 504, ISBN 2-7453-1201-4.

Όπως αρμόζει σε μια Festschrift για την αγαπητή συνάδελφο από το Γαλλικό Τμήμα του ΑΠΘ οι τιμητικές συμβολές των μελετητών κινούνται ανάμεσα στη λογοτεχνία και τη θεωρία της, το θέατρο και τη θεωρία του καθώς και τη φιλοσοφία της γλώσσας. Εδώ θα περιο-

ριστούμε στο δεύτερο τμήμα που σχετίζεται με το θέατρο. Ξεκινάει με ένα άρθρο του Νίκου Χουρμουζιάδη, «Oedipe – Lear: la fin de l'intinéraire de la fin tragique» (σσ. 225 εξ.), συγκρίνοντας τους δύο γέροντες, του *Οιδίποδος επί Κολωνώ* και του σαιξπηρικού *King Lear*, οι οποίοι μπροστά στο θάνατο αναλογίζονται το σύνολο της ζωής τους: συνεχίζει με την Καλλιόπη Εξάρου, «Personnages et masques du désir féminin dans l'œuvre de Tchekhov et de Williams» (σσ. 241 εξ.) και τη Σοφία Φελοπούλου, «La mise en scène de la théorie théâtrale» (σσ. 259 εξ.), η οποία στηρίζεται στη διδακτορική της διατριβή για τις σκηνές του «θέατρου εν θεάτρω» στην ευρωπαϊκή παράδοση, εστιάζοντας εδώ στην κατηγορία των *impromptu* και βασιζόμενη στη μονογραφία του M. Schmeling: *Métatheatre et intertexte, aspects du théâtre dans le théâtre*, Paris 1982. Η Πηννή Κουτσογιαννοπούλου ασχολείται με «L'irruption de la peinture dans le théâtre: Le Tableau de Ionesco, 'Art' di Yasmina Reza» (σσ. 273 εξ.), αναλύοντας μια άλλη παράμετρο, «ut poesis pictura», στο μοντέρνο και μεταμοντέρνο θέατρο, η Λίλα Μαράκα με «Dialogue, monologue, narration: le langage dramatique de Heiner Müller» (σσ. 293 εξ.). Ακολουθεί ο Πέτρος Μαρτινίδης, «Espace d' 'impenétrabilité' (de certaines conditions relatives au théâtre et à la littérature)» (σσ. 317 εξ.), εννοώντας «la coexistence de spectateurs et d' acteurs sur scène» και αναλύοντας σχετικά παραδείγματα. Ο υποφαινόμενος προχωρεί σε μια σύγκριση: «Margarita Lymbéraki et Oskar Kokoschka, affinités remarquables dans le théâtre d'avant-gard du XXe siècle» (σσ. 327 εξ., ελληνικά ως «Μαργαρίτα Λυμπεράκη και Oskar Kokoschka. εκλεκτικές συγγένειες στη θεατρική πρωτοπορία του 20^{ου} αιώνα», στον τόμο: *Πορείες και σταθμοί. Δέκα θεατρολογικά μελετήματα*, Αθήνα 2005, σσ. 314-323), ενώ η Αφροδίτη Σιβετίδου εκπροσωπείται με ένα άρθρο με τίτλο «Théâtre de la mémoire et écriture spéculaire» (σσ. 339 εξ.), αναλύοντας το παιχνίδι της συγκεκριμενοποίησης και της αφηγηματικότητας των σκηνικών ρόλων σε διάφορα θεατρικά έργα της πρωτοπορίας, εστιάζοντας μεταξύ άλλων και στο *Γράμμα στον Ορέστη* του Καμπανέλλη. Ο Δημήτρης Τσατσούλης εκπροσωπείται μ' ένα κεφάλαιο από το βιβλίο του *Ηφηνικά διακείμενα στη δραματολογία του Ιάκωβου Καμπανέλλη*, Αθήνα 2003 (βλ. *Παράβασις* 7, 2006, σσ. 535-538), «A la 'cour' d'Ibsen. Une lecture intertextuelle du *Septième jour de la création* de Iakovos Kambanellis à travers l'œuvre de Henrik Ibsen» (σσ. 355 εξ.), ενώ από την εξαιρετική της διδακτορική διατριβή για τη γαλλική φάρσα του Μεσαίωνα (*La Farce médiévale en France: mise en scène du corps*, Θεσσαλονίκη 2000) αντίλει η Ζωή Βερβεροπούλου: «La cachette farcesque: variantes et fonctions» (σσ. 379 εξ.).

Στο τέλος του τόμου υπάρχει μια μελέτη, που αναλύει τις ίδιες τις εργασίες της τιμωμένης: Αθανασία Τσατσάκου, «La production théorique et le critère hellénique de Zoé Samara» (σσ. 469 εξ.), οι οποίες αναγράφονται στη συνέχεια (σσ. 477 εξ.): το θέατρο αφορούν οι μονογραφίες της *Υπόκριση θεατρικού λόγου*, Θεσσαλονίκη 1996, *Τα άδυστα του σημείου*, Αθήνα 2002, *Ο κατοπτρισμός του άλλου κειμένου*, Θεσσαλονίκη 2003, καθώς και τα άρθρα «Αισθητική του ατελούς: συμβολή στη σημειωτική του θεατρικού κειμένου», *Φιλολογος* 56, 1989, σσ. 93-113, «Ποιητική και μεταφυσική: θέατρο μέσα στο θέατρο», *Σύγκριση* 2-3, 1991, σσ. 68-87, «Θέατρο και διαφορότητα (sic): Η κωμωδία της μύγας του Βασίλη Ζιώγα και Ο κήπος τη ηδονών του Fernando Arrabal», *Σύγκριση* 5, 1993, σσ. 84-94, «Σημειωτική του θεατρικού λόγου και τελετουργία της ανάγνωσης», *Φιλολογος* 77, 1994, σσ. 187-195, «Το παιχνίδι της Ιστορίας και του Θεάτρου», στον τόμο: Ανδρέας Στάικος: *Φτερά Στρουθοκαμήλου*, Αθήνα 2001, σσ. 323-326, «Το θέατρο ως ιδεολογικός χώρος του φαντασιακού», *Επιθεώρηση παιδικής λογοτεχνίας* 11, 1996, σσ. 115-127, «Jacques Grévin: μετάβαση από τη μεσαιωνική φάρσα στην κλασική κωμωδία (στιγμή και διάρκεια)», *Annales du Département de Française, Université Aristote*, 1997, σσ. 43-52, «Η οδύσσεια της αυτογνωσίας», στον τόμο:

Ι. Καμπανέλλης: *Θέατρο Ζ'*, Αθήνα 1998, σσ. 39-45, «Τα προσωπεία της Τέχνης στο θέατρο του Ανδρέα Στάικου», στον τόμο: *20 χρόνια νεοελληνικό θεατρικό έργο*, Αθήνα 1999, σσ. 224-231, «Η ποίηση της θέασης στη *Χθόνια μηχανή* του Κοκτώ», στον τόμο: Γ. Κονταξόπουλος (επιμ.): *Ζαν Κοκτώ, Ο πολύτροπος ποιητής*, Αθήνα 1999, σσ. 131-134, «Ο σκηνοθέτης, δάσκαλος και ασκητής», *Φιλολόγος* 99, 2000, σσ. 55-67, «Η πορεία προς την εξουσία και *Η γυναικά του Κανδαΐλη*», στον τόμο: *Το ελληνικό θεατρικό έργο κατά τη δεκαετία του 1990*, Αθήνα 2000, σσ. 113-118, «Η θεατρικότητα της μνήμης», στον τόμο: *Αφιέρωμα στο Θέατρο της Θεσσαλονίκης*, Θεσσαλονίκη 2003, σσ. 53-59.

Συνολικά ένας τόμος, του οποίου η καρποφορία, μαθητών και συναδέλφων, μοιάζει ικανή να χαροποιήσει την τιμώμενη.

ΒΑΛΤΕΡ ΠΟΥΧΝΕΡ

ΛΙΛΑ ΜΑΡΑΚΑ

*Θέατρο και Δράμα. Μελετήματα για τη γερμανόφωνη
δραματολογία Ανάλεκτα*, εκδόσεις Πολύτροπον, Αθήνα 2005
(Δράμα και Δρώμενα), σελ. 413, 8 εικ., ISBN 960-8354-35-8.

Η συνάδελφος Λίλα Μαράκα αποφάσισε να συγκεντρώσει μερικά από τα μελετήματά της για τη γερμανική δραματολογία σ' έναν τόμο και εξηγεί στον σύντομο πρόλογο το σκοπό του εγχειρήματος: «Στο βιβλίο συνενώνονται άρθρα και μελέτες που το αντικείμενό τους περιστρέφεται γύρω από τη γερμανόφωνη δραματολογία. Είναι μια περιοχή που, ενώ έχει αδιαμφισβήτητη σημασία και σημαντική συμβολή στη διαμόρφωση του ευρωπαϊκού δράματος, παραμένει, προφανώς εξαιτίας των γλωσσικών δυσκολιών, σχετικά άγνωστη στην Ελλάδα, όπου περισσότερο φτάνει ο απόηχος μόνο της γενικότερης καταξίωσης, όχι όμως και αυτή η ίδια η γερμανόφωνη δραματολογία ή οι προβληματισμοί γύρω από αυτή» (σ. 9). Η έκδοση αυτή συγκεντρώνει δημοσιεύματα από τις δεκαετίες 1980 και 1990, εργασίες που έχουν εκπονηθεί με διάφορες ευκαιρίες και βρίσκονται διάσπαρτα σε περιοδικά, πρακτικά συνεδρίων, σε συλλογικούς τόμους κτλ. Ενοποιήθηκε η στίξη και η ορθογραφία καθώς και η μορφή των βιβλιογραφικών παραπομπών, έγιναν ορισμένες βελτιώσεις και προσθήκες, και παρουσιάζεται μπροστά σε κάθε άρθρο και μια περιλήψη. Συνολικά παρουσιάζονται 13 άρθρα και μελετήματα, δέκα στην ενότητα «Δραματολογία» και τρία στην ενότητα «Διασυνδέσεις». Η πρώτη ενότητα ξεκινά με το άρθρο «Εσχατολογία και συμβολισμός στο μικρό Χορό του Θανάτου του Εντέν Χόρβατ *Πίστη Αγάπη Ελπίδα*. Μια αναλυτική προσπάθεια» (σσ. 13 εξ.), που είχε δημοσιευτεί στα γερμανικά («Eschatologie und Symbolik in Horvaths kleinem Totentanz *Glaube Liebe Hoffnung*») στην *Επιστημονική Επετηρίδα της Φιλοσοφικής Σχολής του Αριστοτέλειου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης*, περ. Β', τχ. ΣΤ', τόμ. Α', (1984-86), σσ. 97-111, ενώ με τον ίδιο αυστρουγγρικό θεατρικό συγγραφέα ασχολείται και το δεύτερο άρθρο, «Ο τύπος της εποχής του Εντέν Χόρβατ. Η εξέλιξη από το *Σλάτεκ* δια μέσου του *Δον Ζουάν* στο *Παιδί της εποχής μας*» (σσ. 35 εξ.), το οποίο δημοσιεύτηκε πρώτα στα γερμανικά («Ödön von Horvaths Typus der Zeit. Die Entwicklung vom *Sladec* über *Don Juan* zum *Kind unserer Zeit*») στην ίδια επετηρίδα, περ. Β', τχ. ΣΤ', τόμ. Β' (1987-